

## РОЗДІЛ 4 «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»

УДК 342.5 (045)

Курчин О. Г.,  
кандидат юридичних наукТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО  
САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Стаття присвячена дослідженню особливостей транскордонного співробітництва органів місцевого самоврядування як чинника удосконалення їх містобудівної діяльності. Наголошується, що в умовах глобалізації та регіоналізації світової економіки важливе значення набувають процеси підвищення ролі регіонів держав у вирішенні проблем покращення якості життя населення. Показано, що у багатьох випадках виникає необхідність об'єднання зусиль окремих територіальних громад для реалізації транснаціональних стратегій розвитку європейського континенту та кожної окремої держави.*

**Ключові слова:** *місцеве самоврядування, транскордонне співробітництво, децентралізація, локальний соціум, містобудування.*

*The article is devoted to the study of the features of cross-border cooperation between local authorities as a factor in improving their urban development activities. It is noted that in the context of globalization and regionalization of the world economy, processes of increasing the role of regions of the states in solving problems of improving the quality of life of the population are gaining importance. It is shown that in many cases there is a need to combine the efforts of individual territorial communities to implement transnational development strategies of the European continent and each individual state.*

**Keywords:** *local government, cross-border cooperation, decentralization, local society, urban development.*

**Актуальність дослідження.** Україна впродовж багатьох років поступово наближалася до плідної співпраці з Європейським Союзом, налагоджувала транскордонне співробітництво між частинами своїх територій та сусідніми країнами в межах євро регіонального співробітництва. Наразі Україна ще ближче наблизилася до вступу в Євросоюз, тому дуже важливим завданням є дослідження можливостей та перспектив співпраці громад та органів місцевого самоврядування в рамках транскордонного співробітництва євро регіонів.

Прикордонні регіони Європи вже давно налагодили взаємні контакти між державними регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, суб'єктами господарювання. Розвиток транскордонного співробітництва при збереженні специфіки, самобутності та індивідуальності кожної зі сторін, значною мірою, дозволяє успішно вирішувати локальні проблеми, максимально використовуючи національний потенціал і поступово згладжувати рецидиви периферійності у соціально-економічному розвитку окремих територіально-адміністративних одиниць на благо їх населення та держав у цілому, адже у даний час у транскордонних регіонах виникає безліч спільних проблем в екологічній, транспортній, економічній, культурно-освітній, соціальній та інших сферах, для вирішення яких необхідно об'єднувати зусилля. Одним з напрямів такого співробітництва може бути містобудування як вектор спрямування спільних зусиль щодо обміну досвідом та пошуку оптимальної моделі здійснення містобудівної діяльності на локальному рівні суспільної життєдіяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемами вивчення прикордонних територій, міжтериторіального та транскордонного співробітництва в Україні почали займатися ще у кінці 80-х років. Наукові дослідження цих проблем здійснюють багато вітчизняних науковців: О. Амоша, М.

Баймуратов, О. Батанов, П. Беленький, З. Бройде, В. Будкін, Б. Буркінський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендєл, Н. Луцишин, П. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, В. Мікловда, А. Мокій, В. Пила, С. Писаренко, І. Студенников та вчені інших країн: П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макєла, М. Ростішевські, А., Стасяк, З. Зьоло, Б. Борисов, М. Ілієва, С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверєв, П. Кузьмішин, Ю. Тей, Д. Віллерс, Р. Ратті, Г.-М. Чуді та інші.

Однак, на даний момент вітчизняній науці бракує системних досліджень транскордонного співробітництва між регіонами, адже економіка регіонів лише в останній час відмовилась від механізмів ліквідації диспропорцій регіонального розвитку завдяки міжрегіональному перерозподілу ресурсів для мобілізації потенціалу кожної території і застосування принципу субсидіарності, а одним з ключових напрямів розвитку місцевих (локальних) економічних систем, у свою чергу, традиційно є сфера містобудування та розвитку інфраструктури міст у широкому значенні даного поняття.

**Мета статті** – дослідити теоретичні і практичні аспекти реалізації транскордонного співробітництва органів місцевого самоврядування у контексті удосконалення їх містобудівної діяльності.

**Виклад основного матеріалу.** На наш погляд, лише системне дослідження транскордонного регіону дозволить визначити основні пріоритети розвитку транскордонного співробітництва, реалізація яких сприятиме, серед вирішення інших поточних завдань, підвищенню якості містобудівної діяльності в межах відповідних територіальних громад.

У цьому контексті слід зазначити, що специфічні особливості транскордонного регіону зумовлюються: наявністю кордону і усім, що з ним пов'язане; транзитністю території, що впливає на особливості просторового розвитку території (економічної, культурної, політичної підсистем); наявністю спільних природних ресурсів (простору).

Основні чинники розвитку транскордонного співробітництва можна представити у двох групах: а) об'єктивні та б) суб'єктивні.

До об'єктивних чинників відносяться:

- необхідність користування спільними природними ресурсами;
- наявність спільних проблем, для вирішення яких доцільно об'єднувати зусилля (передусім, екологічні проблеми);
- реалізація єдиної політики просторового облаштування європейського континенту.

Суб'єктивні чинники включають:

- можливості прискореного соціально-економічного та екологічного розвитку прикордонних регіонів та підвищення якості життя мешканців;
- можливості отримання значної фінансової підтримки з ЄС та інших міжнародних структур;
- формування єдиного інтегрованого простору в межах транскордонного регіону [1, с. 99].

Досвід транскордонного співробітництва та основні засади європейської регіональної політики дозволили сформулювати принципи транскордонного співробітництва, які також можна умовно представити у двох групах: загальні та специфічні.

Загальні принципи ґрунтуються на тому, що розвиток транскордонного співробітництва повинен здійснюватися з огляду на збереження специфіки самобутності та індивідуальності кожної зі сторін, тобто зберігати багатогранність регіонів при протидії кожній окремій спробі уніфікації.

Розвиток транскордонного співробітництва також повинен: враховувати різні громадські, господарські, зовнішньополітичні точки зору; здійснюватися на основі взаємодопомоги та партнерства, а також посиленій регіональній поінформованості; сприяти зміцненню регіональної та громадської ідентифікації (самоусвідомлення) населення.

Основні специфічні принципи виникли з практики транскордонного співробітництва:

- засади партнерства, рівноправності, рівнозначності сторін. Принцип партнерства включає два елементи: партнерство по вертикалі, тобто з відповідною участю міжнародного, центрального,

регіонального та локального рівнів з кожної сторони кордону доповнюючи існуючі структури, але без елементів конкуренції, а також партнерство по горизонталі, тобто між партнерами регіону, по обидві сторони кордону. Цей вид партнерства базується на паритеті сторін, незалежно від величини території, в сенсі просторовому, економічному чи демографічному; для розвитку цього виду партнерства необхідно подолати ряд перешкод, які виникають з відмінностей в сфері адміністрування, компетенції та джерел фінансування;

- принцип допомоги (субсидіарності), який розуміється дуже широко як допомога міжнародних, державних та регіональних інституцій та організацій у досягненні цілей транскордонної співпраці, що реалізуються регіонами та місцевими спільнотами; допомога означає також зміцнення регіонального та місцевого рівнів через делегування повноважень на найнижчий рівень адміністрування;

- принцип солідарності прикордонних територій, що увійшов до останньої версії Європейської хартії прикордонних та транскордонних регіонів – документ Асоціації європейських прикордонних регіонів;

- принцип існування концепції стратегії транскордонного розвитку; виконання цього принципу є обов'язковим для створення стратегічних меж та для перспективи довготривалої співпраці; ця стратегія повинна відповідати програмі розвитку краю та окреслювати потреби та майбутні цілі транскордонної співпраці для подолання ізольованого розвитку лише з одної сторони кордону і розробка відповідної спільної перспективи регіонального транскордонного розвитку [2, с. 36].

Таким чином, специфічні особливості та принципи розвитку транскордонного співробітництва дозволяють розглядати вказаний процес в якості важливого практичного чинника удосконалення локальної містобудівної діяльності.

Загалом, інтегрованість певного регіону можна визначити в таких категоріях: «слабо інтегрований», «інтегрований», «сильно інтегрований» та «повністю інтегрований», і визначити її за допомогою соціологічних досліджень експертним шляхом застосування належних критеріїв. Так, наприклад, транскордонні регіони країн – членів ЄС – повністю інтегровані, тобто спостерігається вільний рух людей, вантажів, капіталів; сильно інтегровані – самі держави-члени ЄС в цілому; інтегровані – транскордонні регіони держав-членів ЄС на зовнішніх кордонах ЄС з транскордонними регіонами держав-кандидатів на вступ до ЄС; слабо інтегровані – на інших зовнішніх кордонах ЄС [3, с. 16].

Здійснений аналіз впливу прикордонного розташування на життєдіяльність мешканців регіону, зокрема, протягом трансформаційного періоду, дозволив зробити наступні висновки.

З усією відповідальністю можна констатувати, що транскордонне співробітництво розширило потенційні можливості населення прикордоння та значно вплинуло на його виживання у кризовий період.

Перш за все – це розвиток прикордонної торгівлі. На початку це була справді неформалізована прикордонна торгівля (1991-1994 рр.), яка пізніше перейшла в стадію формалізованої експортно-імпоротної торгівлі окремими підприємцями та фірмами у транскордонному регіоні.

Таким чином активізація та розвиток малого підприємництва та дрібно-гуртової торгівлі, особливо, у місцевостях безпосередньо коло кордону, створення багатьох спільних підприємств та об'єктів ринкової інфраструктури – консалтингових, страхових, туристичних фірм та перевізників тощо, в значній мірі зумовлювалися прикордонною торгівлею.

Цей висновок підтверджується також незалежними дослідженнями, проведеними Інститутом реформ [4, с. 103] щодо рейтингової оцінки соціально-економічного розвитку районів та міст обласного підпорядкування.

Переважає більшість районів, які сьогодні межують з дійсними чи потенційними країнами-членами Європейського Союзу, мають вищий середнього по усіх територіях України рейтинговий

бал. Натомість, для основного масиву районів, що лежать на кордонах з колишніми радянськими республіками, зареєстровано нижчий рівень соціального та економічного розвитку. Щоправда, тут мова йде не стільки про важливість членства в ЄС країни – «сусіда» району, скільки про певний рівень та динаміку його економічного розвитку. Високими є рейтингові позиції й інших районів, що мають спільний кордон з теперішніми членами ЄС – Польщею, Словаччиною та Угорщиною. Навіть без врахування показників Ужгородського району, більшість (9 з 15) територій з переліку «сусідів» ЄС представляють першу сотню рейтингу. Помітно високими є рейтингові бали багатьох районів, що межують з територією Румунії. У першій сотні рейтингу територій перебувають відразу 5 з них [5, с. 71].

Іншим напрямом, який розширив потенційні можливості населення, можна назвати використання транскордонного регіону як спільного ринку праці. Не секрет, що на території сусідніх Польщі, Словаччини, Угорщини працюють багато людей у сільському господарстві, будівництві та на некваліфікованих роботах. Проте, користуються попитом і кваліфіковані працівники, а саме, вчителі іноземних мов, кандидати та доктори наук, програмісти та інші фахівці, які знайшли собі місце за спеціальністю у сусідніх теренах. Водночас, в Україні працює багато будівельників з Польщі, Угорщини, інших країн, а також консультантів, науковців та інших фахівців.

Третій напрям – транскордонний регіон як спільний ринок послуг. Це стосується як транспортних перевезень (особливо високим попитом користуються Варшавський та Будапештський аеропорти), дипломатичних установ та зарубіжних представництв, лікарняних, рекреаційних, туристичних, фінансових інформаційних та інших послуг.

Четвертий напрям – це спільний інформаційний, інноваційний та навчальний простір. Фактична відсутність мовного бар'єру, технічна можливість телебачення, Інтернету, прискорені можливості наочного навчання, обмін досвідом, інновації і всіх сферах життєдіяльності використовуються мешканцями прикордоння, і є важливими чинниками посилення транскордонного співробітництва.

П'ятий напрям – використання спільних природних ресурсів, а саме, водних та гірських і узгоджене використання лісових та земельних, що зумовлює співпрацю, необхідність отримання досвіду роботи у системі.

Таким чином, транскордонне співробітництво – це взаємні додаткові можливості підвищення якості життя, які використовуються постійно. Тому, узагальнивши минулий досвід, доцільно визначити нові поняття транскордонних ринків, які задовольняють потреби мешканців регіонів з обох сторін кордону.

Транскордонні ринки – це об'єднані національні регіональні ринки товарів, послуг, капіталів, праці, якими неформально користуються громадяни сусідніх територій для задоволення власних потреб (домашнє господарство) в межах діючого національних та міжнародного законодавств. Транскордонне співробітництво, у тому числі, сприяє розширенню національних законодавчих рамок у отриманні благ з транскордонних ринків і формалізує відносини у транскордонному регіоні, залучаючи, крім громадян, і інші господарюючі суб'єкти та установи.

Отже, система забезпечення життєдіяльності населення прикордонного регіону виходить за національні межі, а в умовах розвитку транскордонного співробітництва вона набуває формалізованих ознак. Не залежно від ступеня закритості кордону, відбуваються контакти на рівні домашніх господарств, тобто люди здійснюють, як мінімум, родинні поїздки і при тому можуть купувати окремі товари чи послуги для власного користування. Транскордонне співробітництво відбувається у своїй найпростішій формі, а саме «прямі контакти» і на цьому рівні немає ніяких взаємних зобов'язань і тому не підписуються угоди.

**Висновки.** Таким чином, у містобудівній сфері можна відзначити такі основні напрями реалізації транскордонного співробітництва органів місцевого самоврядування як представників спільних життєво важливих інтересів членів відповідних територіальних громад: а) обмін корисним

організаційним, науковим, технічним, нормативно-правовим досвідом у сфері містобудування; б) спрощене залучення кваліфікованих кадрів з відповідних регіонів прикордонних держав для підвищення якості містобудування; в) спрощений доступ до ринку будівельних матеріалів, техніки, обладнання, інноваційних технологій зарубіжних держав, включаючи встановлення спеціальних пільгових режимів здійснення економічної діяльності.

Реалізація усіх перелічених напрямів транскордонного співробітництва передбачає необхідність розробки та постійного удосконалення нормативно-правового забезпечення відповідної діяльності органів місцевого самоврядування.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мікула Н. Організаційні та фінансові чинники формування євро регіонів / Н. Мікула // Соціально-економічні дослідження в перехідний період / Регіональна політика: досвід ЄС та його адаптація до умов України. Вип.5. ч. II. – Львів. – ІРД НАНУ. – 2003. – С. 92-103.
2. Мікула Н. Перспективи участі областей України у євро регіонах / Н. Мікула // Економіка промисловості. – 2003. – № 1. – С. 34-40.
3. Мікула Н. Про основні проблеми та заходи щодо активізації розбудови транспортних коридорів в Україні / Н. Мікула // Економіст. – 2002. – № 6. – С. 78-81.
4. Кирюхин А. Приграничное сотрудничество стимулирует инновации / А. Кирюхин // Приграничное сотрудничество. Спец. вып. – № 12. – 27 сентября 2003. – С. 12.
5. Куценко В. Приграничное экономическое сотрудничество зарубежных государств: опыт для нас / В. Куценко // Внешняя торговля. – 1998. – № 1-3. – С. 41-44.

УДК 342.5 (045)

**Тисячний Д. В.,**  
аспірант Міжрегіональної академії  
управління персоналом

### ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОМАДЯНСТВА В ПРАВІ ЄС

*Стаття присвячена дослідженню нормативного змісту європейських стандартів як джерела регулювання громадянства в ЄС. Європейські стандарти як правові норми ґрунтуються на загальних принципах міжнародного права і регулюють відносини, що складаються в ході їх реалізації. Головною рисою Європейського Союзу є наявність в ньому інституту громадянства. Власне громадянство надає Європейському Союзу риси державності. Громадянство ЄС - без сумніву безпрецедентний крок в історії як інституту громадянства, так і міждержавних структур. Жодна з регіональних організацій, існуючих в світі, не кажучи вже про міжнародної організації класичного зразка, не знає громадянства на практиці і не визнає його юридично.*

*Для держав, що є членами ЄС проблема дотримання міжнародних договорів із питань громадянства пов'язана з тим, що більшість з них як члени Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки та співробітництва в Європі повинні забезпечувати виконання взятих на себе зобов'язань дотримуватися європейських стандартів, у тому числі й у галузі громадянства.*

*Серед найбільш важливих документів, що встановлюють європейські стандарти у сфері громадянства, варто виокремити: Маастрихтський договір, Директива 2004/38 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р., Конвенцію, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство від 1930 року, Європейську конвенцію про громадянство від 1997 року, Хартію Європейського союзу про основні права.*